

Pensionssystemets effekter på samhällsekonomin

Principiella problem

Ann-Charlotte Ståhlberg

ATP-systemet har under senare år kommit att svara för en allt större del av statens utbetalningar till ålderspensionärerna, även om utbetalningarna från folkpensionen fortfarande är större. Samtidigt har det skett en utbyggnad av sjukvården, åldringsvården och den kommunala servicen till de äldre och en tillväxt i olika typer av icke-statliga pensionssystem. Vid en översyn av pensionssystemets effekter måste det samlade resultatet av de olika systemen beaktas.

Artikeln bygger på delar av en rapport till ESO, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Se Ståhlberg (1985).

Univ lektor Ann-Charlotte Ståhlberg är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Nästan all överföring från förvärvsarbetsperioden till pensionsperioden sker i Sverige genom sk fördelningssystem, dvs de förvärsarbetande betalar genom skatter och avgifter de förmåner som tillfaller de samtida pensionärerna. Ju fler pensionärer per förvärsarbetande, desto större blir belastningen på den förvärsarbetande generationen vid givna utfästelser till pensionärerna. I ATP, där en persons pension bestäms av hans eller hennes tidigare inkomster, beror avgiftsstorleken också på reallönetillväxten. Avgiften blir lägre vid stigande reallöner och omvänt när reallönerna faller. Vid en avtagande befolknings- och reallönetillväxt ökar pensionsavgifterna vid givna utfästelser och pensionärernas standard kan därmed komma att utvecklas mera gynnsamt än den förvärsarbetande generationens. Detta kan leda till skärpta fördelningskonflikter, så-

väl mellan generationerna som inom gruppen av förvärsarbetande, där utrymmet för löner minskar. De högre avgiftsuttagen och de skärpta fördelningskonflikterna kan ha en negativ effekt på konkurrenskraft och inflation och därmed på den ekonomiska tillväxten. Fördelningssystemet befaras också minska incitamenten att arbeta och att spara till sin ålderdom och också därigenom äventyra den ekonomiska tillväxten.

Befolkningsutvecklingen

Åren 1950–1980 hade vi en åldringsexplosion i Sverige. Antalet personer som var 65 år och äldre fördubblades under perioden. Enligt statistiska centralbyråns befolkningsprognoser (8) kommer denna ökning att fortsätta under 1980-talet, men den blir inte lika kraftig som tidigare. Medan ökningen under 1960- och 1970-talet var drygt 20 000 i genomsnitt per år, så beräknas den under 1980-talet vara ungefär 10 000 i genomsnitt per år. Vid början av 1990-talet kommer utvecklingen att vända. Antalet personer som är 65 år och äldre kommer då att börja minska, men ökar igen omkring år 2010, då 1940-talets stora barnkullar kommer upp i 65-årsåldern.

Antalet personer i åldrarna 65–79 år kommer under tiden fram till sekelskiftet att bli färre, medan antalet personer som är över 80 år kommer att öka kraftigt under perioden. I dessa åldrar är vårdbehovet stort och ökar också kraftigt med åldern.

.....
Ju fler pensionärer per förvärsarbetande, desto större blir belastningen på den förvärsarbetande generationen vid givna utfästelser till pensionärerna
.....

Kvinnorna har en lägre dödlighet än männen. Medellivslängden är i dag 73 år för män och 79 år för kvinnor. Kvinnornas lägre dödlighet samt det under senaste decennierna ökade antalet skilsmässor, kommer att leda till att allt fler äldre blir ensamstående. Dessa är i högre grad än två makar beroende av stöd och insatser från samhället.

Samtidigt som allt fler personer överlever och blir gamla minskar andelen barn och ungdomar. Det innebär att de ökade kostnader som är en följd av att antalet gamla blir fler, i viss mån kompenseras av att antalet barn och ungdomar minskar. Transfereringar och skattesubventioner till barnfamiljerna minskar, utbildningssektorn minskar osv. Det finns emellertid ingen självklar automatik i detta. Om daghem och skolor behövs i mindre utsträckning och äldreomsorg i större utsträckning än tidigare, är det inte självklart att det ändras på det sättet. De som har barn kanske trycker på och vill öka kvaliteten i skolor och daghem genom högre personaltäthet odyt och det är först på lång sikt som antalet klasser kan minska och färre lärare utbildas.

År 1983 fanns det nästan fyra personer i yrkesverksam ålder på varje person som var 65 år och äldre. År 2025, dvs om 40 år, kommer det bara att finnas tre. Kvoten mellan pensionärer och förvärvsarbete däremot bestäms inte enbart av den demografiska utvecklingen. Det är inte alla i yrkesverksamma åldrar som förvärvsarbetar. En del går arbetslösa, studerar, är hemma och tar hand om små barn, en del har förtidspensionerats. Den förvärvsverksamma perioden har blivit betydligt kortare med åren. Pensionsåldern har blivit lägre och reglerna för vilka som får förtidspension har blivit mer generösa. Vid arbetslöshet blir det färre som betalar skatter och ATP-avgifter samtidigt som det finns en tendens när arbetslösheten är hög, till att pensionera sig tidigare. Därför kommer kvoten mellan förvärvsarbete och pensionärer att bli mindre än kvoten mellan antalet personer i förvärvsverk-

Ett helhetsbegrepp är viktigt

sam ålder och pensionärer och år 2025 kommer det enligt officiella prognoser inte att finnas mer än två förvärvsarbete på varje ålders- och förtidspensionär.

Framtida utbetalningar till pensionärerna vid givna utfästelser

Utgångspunkten är att försöka ge en helhetsbild av utvecklingen av så gott som samtliga överföringar från förvärvsarbete till pensionärer vid nuvarande regelsystem. Analysen omfattar transfereringar i form av folkpension, pensionstillskott, bostadsbidrag, allmän tilläggspension, kommunala tjänster med speciell inriktning på de äldre som till exempel ålderdomshem, samt sjukvård till de äldre. Ett sådant helhetsbegrepp är viktigt eftersom de skilda systemen intimt hänger samman. Till exempel innebär ATP-systemets expansion att pensionstillskott och bostadsbidrag automatiskt minskar och införandet av avgifter i långvården ger större finansiella tillskott när fler pensionärer kommer att ha full ATP.

Storleken på de framtida utbetalningarna har beräknats med utgångspunkt i oförändrat dödlighetsmönster, given folkpensionsnivå och nuvarande regler för ATP-systemet och för hur bostadstillägg och pensionstillskott betalas ut. Sjukvårdskonsumtionens fördelning över åldersgrupperna antas vara oförändrad, vilket ändå innebär en expansion av sjukvården eftersom antalet mycket gamla personer, som har stort vårdbehov, ökar kraftigt framöver. Dessa antaganden har utgjort underlag för beräkningar av hur mycket de förvärvsarbete åldrar måste belastas med skatter och avgifter under förutsättning av oförändrad politik.

Hur kostnaderna för folkpension, pensionstillskott, kommunala bostadstillägg och ATP kommer att utvecklas fram till år 2025, vid nuvarande prognos över antalet pensionärer och om nuvarande förmånsregler inte ändras framgår av tabell 1. Bakom alternativ (1) och (2) i tabellen ligger olika antaganden om reallöneutvecklingen. I alternativ (1) an-

År 2025 kommer det inte att finnas mer än två förvärvsarbete på varje pensionär

Tabell 1. Förväntade utbetalningar i form av folkpension, pensionstillskott, kommunala bostadstillägg och ATP till ålders- och förtidspensionärer under perioden 1985–2025. 1985 års priser och miljarder kronor.

År	Förväntade kontanta utbetalningar till					
	ålderspensionärer		förtidspensionärer		ålders- o förtids- pensionärer	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1985	66,1	66,1	20,3	20,3	86,4	86,4
1986	68,6	68,6	20,6	20,5	89,1	89,1
1987	70,4	70,4	20,8	20,8	91,3	91,2
1988	72,2	72,2	21,2	21,0	93,3	93,2
1989	73,8	73,8	21,5	21,3	95,2	95,1
1990	75,2	75,2	21,7	21,5	96,9	96,7
1995	80,2	79,8	24,1	23,6	104,2	103,4
2000	83,3	82,4	27,7	26,7	111,0	109,0
2005	89,9	87,8	31,8	30,1	121,6	117,9
2010	106,8	102,7	32,9	30,7	139,7	133,4
2015	124,9	118,0	32,3	29,7	157,2	147,7
2020	135,6	126,5	33,2	30,5	168,8	157,0
2025	142,8	132,0	34,1	31,4	176,9	163,4

Källa: Ståhlberg (12), sidan 43 och 46.

tas reallönerna i genomsnitt öka med 1 procent per år fram till år 1990 och därefter med 2 procent per år. I alternativ (2) antas reallönerna i genomsnitt vara oförändrade fram till år 1990 och därefter öka med 1 procent årligen.¹

Störst är ökningen i ATP-utbetalningarna under perioden. Allt fler tjänar in ATP-rätt, varje ny årgång pensionärer har fler intjänade år än tidigare årgångar och regeln att pensionen beräknas på de 15 bästa inkomståren slår successivt igenom. ATP-systemets expansion innebär samtidigt att pensionstillskotten och de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna minskar. Summan av folkpension, pensionstillskott och kommunala bostadstillägg kommer att avta något under perioden. Men den sammanlagda kostnaden för folkpension, pensionstillskott, bostadstillägg och ATP blir större för varje år. Fram till år 1990 förväntas ålders- och förtidspensionskostnaderna öka med i genomsnitt närmare 2,5 procent per år i fasta priser. Därefter blir ök-

ningen i fall (1) drygt 1,5 procent i genomsnitt per år och i fall (2) något lägre, cirka 1,3 procent.

Vad gäller de kontanta utbetalningarna till pensionärerna är det naturligt att relatera dessa till den totala lönesumman i ekonomin, eftersom lönesumman utgör avgiftsunderlaget för ATP och större delen av folkpensionsförmånerna. Om reallönerna ökar med i genomsnitt 1 procent per år fram till år 1990 och sedan 2 procent per år (alternativ 1), blir lönesumman ungefär dubbelt så stor år 2025 som år 1985. Summan av folkpension, pensionstillskott, bostadstillägg och ATP till ålders- och förtidspensionärerna fördubblas också på 40 år. Utbetalningarnas andel av lönesumman blir i så fall i stort sett konstant under hela perioden, omkring 20–22 procent. I det andra reallönealternativet (alternativ 2), då reallönerna inte ändras alls under resten av 1980-talet och sedan bara ökar med 1 procent per år i

.....

Den sammanlagda kostnaden för folkpension, pensionstillskott, bostadstillägg och ATP blir större för varje år

.....

¹ Dessa antaganden är samma som i riksförsäkringsverkets ATP-prognos (7).

Tabell 2. Folkpension (FP), pensionstillskott (PT), kommunala bostadstillägg (Kbt) och ATP till ålders- och förtidspensionärer. Utbetalningarnas andel av den totala lönesumman (procent) under perioden 1985–2025.

	ATP till ålders- pensionärer		FP + PT + Kbt + ATP till ålders- pensionärer		FP + PT + Kbt + ATP till förtids- pensionärer		FP + PT + Kbt + ATP till ålders- o förtids- pensionärer	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1985	7,5	7,7	16,8	17,2	5,2	5,3	22,0	22,5
1986	8,0	8,3	17,0	17,8	5,1	5,3	22,1	23,1
1987	8,3	8,7	17,2	18,0	5,1	5,3	22,3	23,3
1988	8,5	9,1	17,1	18,4	5,0	5,3	22,1	23,7
1989	8,8	9,4	17,2	18,5	5,0	5,3	22,2	23,8
1990	8,9	9,7	17,1	18,5	4,9	5,3	22,0	23,8
1995	9,0	10,3	15,7	18,0	4,7	5,3	20,4	23,3
2000	9,1	10,8	14,6	17,3	4,8	5,6	19,4	22,9
2005	9,5	11,7	14,2	17,5	5,0	6,0	19,2	23,5
2010	11,1	14,0	15,5	19,9	4,8	5,9	20,3	25,8
2015	12,3	16,0	16,7	22,1	4,3	5,6	21,0	27,7
2020	12,6	16,9	16,7	22,9	4,1	5,5	20,8	28,4
2025	12,4	17,3	16,2	23,2	3,9	5,5	20,1	28,7

Källa: Ståhlberg (12), sidan 57.

genomsnitt, ökar däremot utbetalningarnas andel av lönerna med närmare 7 procentenheter, från drygt 20 till knappt 30 procent, under 40-årsperioden. Dessa beräkningar finns redovisade i tabell 2.

Till de kontanta utbetalningarna kommer utgifter för sjukvård, åldringsvård och kommunal service till de äldre. Utnyttjandet av olika äldreomsorgsal-

ternativ är starkt åldersberoende. Till exempel svarade de personer som var 80 år och äldre och som utgjorde knappt 20 procent av ålderspensionärerna, för drygt 50 procent av ålderspensionärernas kostnader år 1981.

I tabell 3 har kostnaderna för äldreomsorg och äldreomsorg för åren 1985–2025 beräknats vid oföränd-

Tabell 3. Kostnader för sjukvård, åldringsvård och kommunal service till ålderspensionärer 1985–2025 vid oförändrad vårdstandard. 1985 års priser och miljarder kronor.

År	Långvård	Ålderdoms- hem	Service- hus	Social hemtjänst	Hemsjuk- vård	Somatisk akutvård	Psyk. vård	Totalt
1985	12,4	7,3	1,5	5,0	0,6	8,0	5,1	40,1
1986	12,7	7,5	1,5	5,1	0,6	8,1	5,1	40,9
1987	13,0	7,7	1,6	5,1	0,6	8,2	5,2	41,7
1988	13,3	7,8	1,6	5,2	0,6	8,3	5,3	42,3
1989	13,5	8,0	1,6	5,3	0,6	8,4	5,3	42,9
1990	13,7	8,1	1,6	5,3	0,6	8,4	5,3	43,4
1995	14,5	8,7	1,7	5,5	0,7	8,4	5,3	45,0
2000	14,7	8,8	1,7	5,4	0,7	8,2	5,2	44,8
2005	14,4	8,7	1,6	5,3	0,6	8,0	5,1	43,9
2010	14,1	8,3	1,6	5,2	0,7	8,2	5,2	43,5
2015	13,8	8,1	1,6	5,3	0,7	8,7	5,5	43,9
2020	14,2	8,3	1,7	5,7	0,7	9,1	5,7	45,6
2025	15,3	9,1	1,9	6,0	0,7	9,4	5,9	48,5

Källa: Ståhlberg (12), sidan 49.

.....

Utbetalningarnas andel av lönesumman kan komma att öka

.....

rad inriktning av äldreomsorgen. Vårdtid, personalbemanning, vårdstruktur etc antas vara oförändrad och ålderspensionärernas hälsa i framtiden antas vara densamma som för nuvarande pensionärer. Det är med andra ord effekten av befolkningsförändringarna på äldreomsorgens kostnader som studerats.

Endast för att bibehålla "oförändrad standard" skulle kostnaderna för sjukvård, åldringsvård och kommunal service behöva öka med i genomsnitt 1,7 procent i fasta priser per år fram till år 1990. Mellan åren 1990 och 1995 är den genomsnittliga årliga ökningen 0,7 procent. Efter sekelskiftet sker en nedgång i kostnaderna fram till omkring år 2010, varefter kostnaderna förväntas stiga igen.

De redovisade kostnadsberäkningarna är inte någon prognos, utan visar endast de förändringar i vårdkostnaderna, som är en följd av den ändrade åldersstrukturen. Historiskt förklarar befolkningsförändringarna emellertid en mycket liten del av kostnadsförändringarna. Under de senaste 20 åren har sjukvårdskostnaderna i fasta priser mer än sexdubblats, men förändringen av antalet vårdbehövande förklarar bara cirka en sjättedel av ökningen. Storleken på den framtida vårdkonsumtionen är snarare en fråga om hur mycket de äldres konsumtion per capita kommer att öka, än om hur många fler de kommer att bli.

Pensioner liksom vård och service innebär inte enbart en utgift för det offentliga, ty dels beskattas pensionerna, dels förekommer olika slag av avgiftsbeläggning. Men det råder ändå ingen tvekan om att kostnaderna för pensionärerna kommer att stiga.

Konsumtionsfördelningen och dess betydelse för den ekonomiska tillväxten

Förutom de offentliga pensionssystemen finns avtalsreglerade pensioner och privata pensionsförsäkringar, som kompletterar de lagstadgade. Enligt beräkningar av statistiska centralbyrån (9) hade år 1981 drygt 35 procent av alla ålderspensionärer pen-

sionsförmåner utöver de lagstadgade. Denna andel kommer att öka med åren, ty allt fler av de nytillkomna pensionärerna kommer att ha någon form av avtalsbestämd pension.

Pensionärskollektivet som helhet har idag en helt annan ekonomisk standard än tidigare och skillnaderna gentemot de förvärvsarbetande har successivt minskat. År 1981 var den genomsnittliga pensionsinkomsten före skatt 66 procent av den genomsnittliga förvärvsinkomsten. Pensionssystemen – de offentliga, avtalsreglerade och privata – tillsammans med den offentliga konsumtionen av långvård, sjukvård m m ändrar på konsumtionsfördelningen mellan yrkesaktiva och pensionärer. Pensionärernas andel av den totala konsumtionen (summan av privat och offentlig) har uppskattats till 14 procent år 1969 och till 17 procent år 1978. År 1969 var deras andel av den totala konsumtionen ungefär lika stor som deras andel av befolkningen, år 1978 var den större. Det är den sannolikt även i dag.

En ekonomisk tillväxt på åtminstone 2–3 procent i genomsnitt per år är nödvändig om pensionärernas andel av den totala konsumtionen vid nu gällande utfästelser till de gamla (vad gäller pensioner, kontanta bidrag, åldringsvård, sjukvård och social service), inte skall fortsätta att stiga på den förvärvsarbetande generationens bekostnad. En fortsatt ökning kan leda till skärpta fördelningskonflikter, såväl mellan generationerna som inom gruppen av förvärvsarbetande, där utrymmet för löner minskar när pensionsavgifterna stiger. De högre avgiftsuttagen och de skärpta fördelningskonflikterna kan ha en negativ effekt på konkurrenskraft och inflation och därmed på den ekonomiska tillväxten.

Effekter på arbetsutbud och sparande

Det finns en uppenbar risk, när förmånerna inte är direkt kopplade till vad man betalar för dem, att man både sparar mindre till sin pension och går i

.....

Pensionärernas andel av den totala konsumtionen är större än deras andel av befolkningen

.....

.....

Risk för skärpta fördelningskonflikter

.....

pension tidigare än man annars skulle ha gjort (10), (11), (12). Även om ekonomer länge känt till att skatter och transfereringar ger effekter på arbets- och kapitalutbudet är samstämmigheten inte stor när det gäller storleken på och betydelsen av dessa effekter. Bristen på empiriska studier anpassade till svenska förhållanden är påtaglig. Framförallt gäller det transfereringarnas effekter på arbetsutbudet. Där är vi så gott som uteslutande hänvisade till utländska, och då mest amerikanska studier.

Vissa studier av det amerikanska socialförsäkringssystemet har visat på ett kraftigt minskat arbetsutbud till följd av pensionssystemet. De förbättrade pensionsförmånerna har enligt dessa varit den huvudsakliga förklaringen bakom den minskade pensionsåldern (1). Det har också hävdats att de allt mer generösa förtidspensionerna är orsaken till det minskade arbetskraftsdeltagandet hos den äldre arbetskraften, speciellt bland den svarta befolkningen (6). Flera av dessa resultat har emellertid inte kunat bekräftas av efterföljande studier. Majoriteten av senare års tekniskt långt mera sofistikerade studier, har i stället funnit att pensionen haft en ganska blygsam effekt på den tidigare pensioneringen bland amerikanska män (2), (3), (4). Den påvisade kraftigt negativa effekten på arbetskraftsdeltagandet av förtidspensionen har allvarligt ifrågasatts av Haveman m fl (5), vilkas slutsatser motsäger det som rapporterats i flertalet tidigare studier. Effekterna på arbetskraftsdeltagandet av en ökning i förtidspensionsförmånerna är i deras studie mycket mindre än vad som sagts tidigare och svarar bara för en liten del av den observerade minskningen i arbetsutbudet. Trots att pensionsförmånerna ökade med i genomsnitt 43 procent under den studerade perioden och förvärvsdeltagandet bland män i åldrarna 55–64 år minskade med 12 procentenheter, kunde inte mer än 2 procentenheter av dessa 12 förklaras av de ökade pensionsförmånerna. Andra förklaringsfaktorer var viktigare.

Också när det gäller pensionssystemets negativa effekter på hushållens sparande, har de alarmeran-

de resultat som framkom i tidiga studier kommit att revideras i senare studier. Det privata sparandet minskar visserligen även i dessa undersökningar, men effekten är i de flesta fall mera måttfull.

Kommentar

Av kostnaderna för pensioner, andra kontanta bidrag, åldringsvård, sjukvård och social service till de äldre svarar ATP-utbetalningarna snart för mer än hälften. I ATP är det försäkringsmässiga sambandet svagt. Visserligen är både pensionsstorleken och ATP-avgiften funktioner av förvärvsinkomsten, men förhållandet mellan det en person betalar och det hon förväntas få ut, är olika för olika personer på grund av regelkonstruktionen. Kostnader och förmåner beräknas inte på samma inkomstunderlag. Medan pensionen som tidigare beräknas på inkomster upp till 7,5 basbelopp, beräknas avgiften numera på hela inkomsten. Vidare bestäms pensionen av de 15 bästa inkomståren, medan avgiften tas ut för alla år och det krävs normalt 30 år för full pension, varför ytterligare avgiftsinbetalningar inte behöver påverka pensionens storlek.

I det korta perspektivet uppfattas pensionssystemet som ett rent skatte- och transfereringssystem. De förvärvsverksamma överför medel till pensionärerna, vilket lätt kan ses som en belastning när det långsiktiga perspektivet helt saknas. I ett långsiktigt perspektiv är det i stället frågan om olika skeden i en och samma persons liv. Man betalar till pensionssystemet då man arbetar och har inkomst, mot att man får pension senare i livet. Om det en person avstår under sin aktiva tid till pensionärerna står i rimlig proportion till det hon kan förvänta sig få igen när hon själv blir gammal, kan pensionssystemet ur den enskildes perspektiv uppfattas långsiktigt. Det personen ett år avstår till de samtida pensionärerna, uppfattas då mindre som en skatt och mera som en betalning som ökar den framtida pensionsförmånen.

.....

Vi skulle behöva veta mer om socialförsäkringssystemets effekter på sparande och arbetsutbud

.....

::::::::::::::::::::::::::::::::::
I system där de försäkringsmässiga sambanden dominerar blir effekterna på arbetsutbudet mindre och motsättningarna mellan generationerna mindre än i det rena skatte- och transfereringssystemet
 ::::::::::::::::::::::::::::::::::

I ett system där de försäkringsmässiga sambanden dominerar blir effekterna på arbetsutbudet mindre och motsättningarna mellan generationerna mindre än i det rena skatte- och transfereringssystemet.

REFERENSER

1. *Boskin, M:* Social Security and Retirement Decisions, Economic Inquiry, 1977.
2. *Burtless, G & Moffit, R:* The Joint Choice of Retirement Age and Post-Retirement Hours of Work, Journal of Labor Economics, 1985.
3. *Diamond, P & Hausman, J:* The Retirement and Unemployment Behavior of Older Men, ingår i Aaron, H & Burtless, G, (red), Retirement and Economic Behavior, Washington, D.C., the Brookings Institution, 1984.
4. *Fields, G & Mitchell, O:* Economic Determinants of the Optimal Retirement Age: An Empirical Investigation, The Journal of Human Resources, 1984.
5. *Haveman, R, Wolfe, B & Warlick, J:* Disability Transfers, Early Retirement, and Retrenchment, ingår i Aaron, H & Burtless, G (red), Retirement and Economic Behavior, Washington, D.C., The Brookings Institution, 1984.
6. *Parsons, D:* Racial Trends in Male Labor Force Participation, American Economic Review, 1980.
7. Riksförsäkringsverket, ATP-prognos 1982.
8. Statistiska centralbyrån, Information i prognosfrågor 1983: 2.
9. Statistiska centralbyrån, Pressmeddelande 1983: 409.
10. *Ståhlberg, A:* Socialförsäkringar i ekonomisk analys, ingår i Björklund m fl, Inför omprövningen, Liber, 1983.
11. *Ståhlberg, A:* Ålderspensionen i ATP, ingår i Björklund m fl, Inför omprövningen, Liber, 1983.
12. *Ståhlberg, A:* Transfereringar mellan den förvärvsarbete och den äldre generationen, Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Ds Fi 1985: 5.